

Obcházka časem po přerovských objektech

Zpracoval: PhDr. Karel Žurek (autor poukáže honorář na konto Dětského onkologického oddělení Fakultní nemocnice Olomouc)

Na zámku přebývali soudci i husité

Přerov - K nejvýznamnějším památkám Přerova patří objekt přerovského zámku. Budova, vnímána a spojována obyvateli i jeho návštěvníky s existencí slavného Muzea Komenského, je především významným symbolem historie města a je s ním úzce spjata. V krátkém a stručném historickém exkurzu si uděláme procházku časem a ponoříme se do nejstarší historie našeho města.

Dějiny přerovského hradu, dnes zámku, jsou už od počátku své existence úzce spojeny s dějinami zdejší trhové vsi a později města. Nejstarší zmínky o Přerově pocházejí již z 11. století. Přerov je jmenován ve čtyřech listinách, hlásících se do tohoto období, avšak jedna z nich je novodobým a dokonce dvě středověkým falzem. Právě pouze listina olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka z roku 1131. V uvedených pramenech je Přerov zmiňován jako sídlo správy takzvaného hradskeho obvodu spojeného s hospodářskou i vojenskou funkcí. V roce 1174 se na přerovském hradě v pramenech připomíná kastelán Jaroš, v letech 1195-1220 je uváděn purkrabí Blud, zakladatel rodu Bludoviců, jehož větví byli později i páni ze Žerotína a v roce 1222 jsou zmiňováni kastelán Ctibor, 1234 Gerhart, 1236 Blud Viktor, 1240 Beneš a 1251 jeho syn Blud. Dnešní Horní náměstí se stalo centrem takzvané hradske správy. Tady se vedle románského hradu pravděpodobně nacházel také hradní kostelík sv. Jiří, objektem dodnes zachovaným na jihovýchodním ostrohu bývalého Horního města. Celý areál, budovaný z popudu knížete Břetislava, patrně zabírající plochu celého skalnatého návrší, byl obehnan příkopem, valem a vyplétanou palisádovou hradbou. Opevněný prostor dnešního Horního náměstí se tak v průběhu vývoje stal významnou součástí královského hradskeho systému.

Sídlo krajského soudu

Na rozhraní 12. a 13. století byl přerovský hrad vnímán jako významné správní, vojenské, soudní i hospodářské středisko. Sídli zde krajský soudce, „cúdař“ i krajský komorník, zasedal v něm krajský soud. Po reorganizaci soudnictví v polovině 14. století se hrad stal soudní stolicí menšího práva zemského, která projednávala spory nižší šlechty a zemanů. Ve 14. století byl hrad i nadále spravován purkrabím. V první polovině 13. století vznikla v severozápadní části areálu zděná obdélná budova nazývaná „Wohnturm“, oddělená od ostatní části hradiska zděnou hradbou. Nová budova, vybudovaná na úpatí „kopce“ se stala jádrem budoucího královského hradu. O existenci pevného kamenného hradu, který byl dobře opevněn, se prameny zmiňují v souvislosti z jeho neúspěšným dobýváním vojskem uherského krále Bély IV v bitvě o přechod přes řeku Bečvu, v místech dnešního náměstí „Na marku“ zahynul i přerovský kastelán Blud. Zničena byla neopevněná trhovářská ves v podhradí.

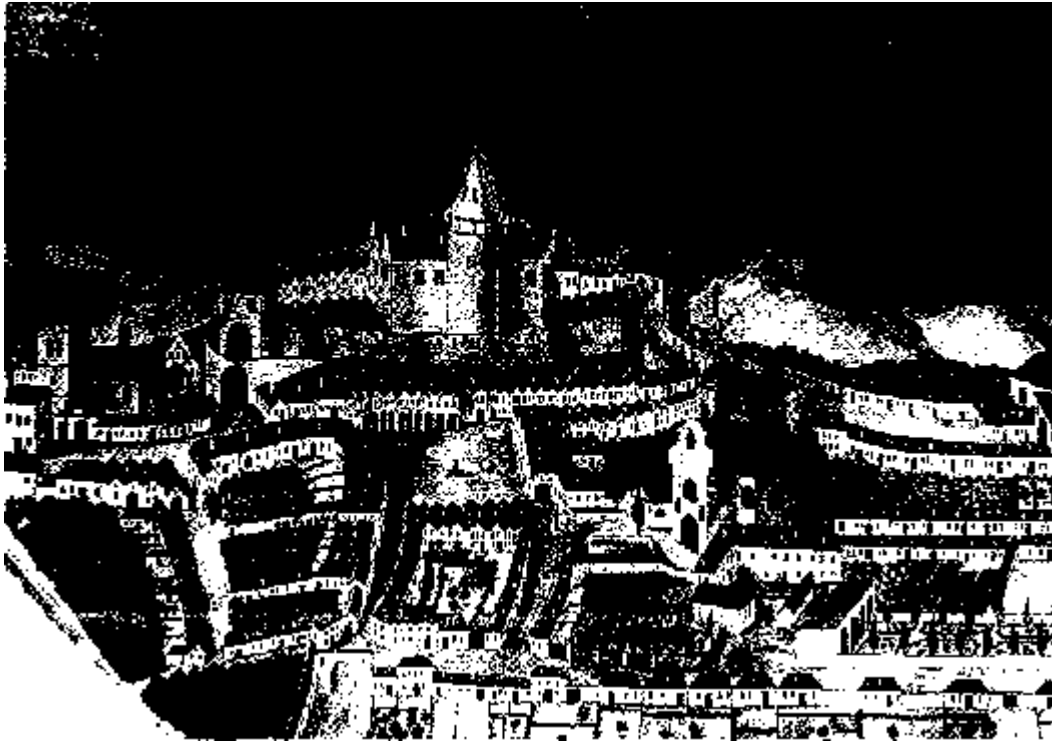
V roce 1225 je Přerov zmiňován jako trhovářská ves, nacházející se na tak zvané „skalické cestě“, která vedla z Olomouce, přes Uherské Hradiště a Skalici, do Ostřihomě. Na město povýšil trhovářskou ves v roce 1256 král Přemysl Otakar II., který tak ocenil statečnost obyvatel v boji proti Uhrům. Trhovářská ves ležela poblíž významného brodu přes řeku Bečvu. Brod byl později nahrazen mostem. Nejstarší zmínka o něm pochází z roku 1275, je však jisté, že most měl staršího předchůdce. Existence brodu ve výhodné poloze poblíž přerovského kopce, měla základní význam pro jeho osídlení, které sahá až hluboko do pravěké minulosti. Při mostu bylo vybíráno mýto. První výroční trh udělal město v roce 1355 markrabě Jan. Hrad byl nadále významným sídlem, v němž se konaly krajské soudy a byly zde uloženy důležité správní knihy.

Středisko husitů

Za husitských válek byl Přerov těžce poškozen. V červnu 1423 se města zmocnila husitská vojska a poté o dobytí města několik let usiloval Jan Tovačovský. Na jaře roku 1427, po jeho třídenním obléhání, město kapitulovalo. V následujících letech se Přerov stal důležitým střediskem husitského hnutí na Moravě. Strategickou základnou kališnického vojska byl po jistý čas válečnými událostmi pobořený hradní areál. Celý Horní kopec byly tehdy zřejmě úplně zpustošen. V neklidných letech 15. století byl královský hrad i město vícekrát zastavovány. Od počátku třicátých let 15. století je držel Vok ze Sovince. Dalšími zástavními držiteli byli v letech 1437-1440 Vilém Puklice z Pozořic a v letech 1440-1442 jeho bratr Boček s Janem Tunklem z Brníčka. V roce 1442 získal zástavní právo Jan Tovačovský, který mu v roce 1447 potvrdil král Ladislav Pohrobek. Po smrti Jana Tovačovského v roce 1464 přešla zástavní práva na jeho syna Ctibora, který výrazně zkvalitnil opevnění hradu. V roce 1470 přešlo zástavní právo na Albrechta Kostku s Postupim, jež postoupil město v roce 1475 Vilémovi a Janovi z Pernštejna. Dědičné držení zpustošeného hradu a města potvrdil v roce 1487 Vilémovi z Pernštejna uherský král Matyáš i český král Vladislav. Za Pernštejnů přestalo ale město plnit funkci správního centra.

Vilém z Pernštejna započal s výstavbou nového pozdně gotického hradu na jiném místě návrší a začal stavět i nové kamenné opevnění v místech dnešního zámku. Při jejich stavbě zřejmě definitivně zanikl starý gotický hrádek, jehož zbytky byly nedávno zachyceny archeologickým výzkumem. K stavebním pracím využil nový majitel starých robotních povinností okolních obcí, což vyvolalo řadu stížností a sporů. Novým osadníkům přerovského kopce Vilém z Pernštejna opakovaně prominul placení daní. V roce 1498 je již výslovně zmiňována existence Horního města. Důležitým objektem každého města byla radnice. K její výstavbě koupil v roce 1482 Vilém dům od Jana z Rácova, jedná se o dnešní budovu matriky. Radnice zde byla umístěna až do požáru budovy na konci 19. století a byla přenesena na nynější místo na bývalém Dolním náměstí (dnes T. G. Masaryka) a to jako dočasné řešení. Nový hrad měl podobu patrového pozdněgotického paláce s hradní kaplí a okrouhlou věží,

kteřá se stala významnou součástí městských hradeb, které jsou dodnes zachovány. Tvořily je kamenné zdivo s královskými baštami, dvěma branami, výpadní fortanou a studniční věží, suchým zděným příkopem a sypaným valem. Podhradí bylo nazýváno Dolním, opevněný přerovský „Kopec“ Horním městem. Po Vilémově smrti držel panství jeho syn Jan (1521-1548) a následně vnuk Vratislav (1548-1582).

Z hradu vznikl zámek

V budování hradeb významně pokračoval Vratislav z Pernštejna (1548-1582). Za něj také došlo k přestavbě pozdně gotického hradu na renesanční zámek. Vratislav zemřel v roce 1582 a jeho syn Jan II. prodal v roce 1585 přerovské panství svému strýci a tchánu Janu Manrique de Lara. Panství tehdy tvořilo město se zámekem a předměstím, ulice Šířava a čtyři vesnice: Předmostí, Beňov, Kozlovice a Popovice. Po smrti Jana Manrique de Lara získali v roce 1596 panství páni ze Žerotína. Tehdejší podobu města i zámku zachycuje Willebergerova veduta z roku 1593. Městskému panoramatu dominuje vysoká zámecká věž s kuželovou střechou. Víme, že zde nebyl dostatek obytných místností, protože nový majitel, Karel starší ze Žerotína, tehdy žádal zajištění 2-3 místností ve městě k ubytování své čeledě. Nedostatek obytných místností v zámku vyplýval z jeho původní funkce. Pozdně gotický hrad ani renesanční zámek nesloužily k trvalejšímu pobytu majitelů panství ani k jejich reprezentaci, ale stavby plnily především funkci sídla správce části rozsáhlého perňštejnského panství. Za trvalé sídlo si zámek zvolil teprve Karel starší ze Žerotína. Proto bylo nutné obytné prostory i provozní prostory zázemí rozšířit. Stavební práce na tomto rozšíření proběhly v letech 1612-1615. Vzniklo druhé patro zámku i nové obytné patro věže. Na věž byly umístěny hodiny se dvěma hodinovými cimbály. V zámeckém příkopu byly postaveny konírny. Karel starší ze Žerotína zemřel v roce 1636. Jeho dědicové, kteří panství vlastnili do roku 1688, už na zámku nesídlili. Za třicetileté války, kdy v roce 1621 do města vpadli vzbouření Valaši a po nich v roce 1642 Švédové, neutrpěl zámek ani město žádné větší škody. Naopak kvůli poměrně bezpečnému prostředí bylo do Přerova přeneseno i vybavení zrušené bratrské tiskárny v Ivančicích. Po smrti Karla ze Žerotína, kterému byly jeho statky i přes nekatolickou víru ponechány, držel panství v letech 1638-1659 Baléar ze Žerotína, v letech 1659-1669 jeho

syn František Ludvík a po něm v letech 1669-1688 Karel Jindřich mladší ze Žerotína. Po Žerotínech se vystřídala řada dalších majitelů.

Po posledním ze Žerotínů bylo zadlužené panství prodáno v dražbě. V roce 1690 je za 64 000 zlatých koupil Karel Julius Sedlnický z Choltic (1690-1695). Nový majitel se ale na zámku příliš nezdržoval. V roce 1695 panství prodal Gottfriedu hraběti Windisgrázovi. Leopold Jan hrabě Windisgrätz nabídl v roce 1730 prodej panství městu, které si i přesto že budovu nekoupilo, nadále si podrželo své předkupní právo. Panství ale nakonec koupil v roce 1732 za 180 000 zlatých Jan Vincenc Želecký z Počenic na Všechovicích. Za pruských válek panství značně utrpělo a bylo v roce 1745 v dražbě prodáno Amandu Antonínovi sv. pánu Petřvaldskému z Petřvaldu za pouhých 169 000 zlatých. Po Petřvaldských z Petřvaldu panství krátce vlastnil František Josef hrabě Khünburg, majitel tovačovského panství. V roce 1766 získal panství za 150 000 zlatých generál Arnošt sv. pán Petráš. Panství začalo opět vzkvétat a tak jej nový majitel držel až do roku 1780, kdy ho koupil Hyacint rytíř z Brettonu od něj v roce 1795 Antonín hrabě Magnáš. V držení posledně zmíněného rodu zůstal zámek až do roku 1918.

Za Antonína hraběte Magnise byly na zámku opět provedeny větší stavební úpravy v interiérech. Část suchého příkopu byla změněna na zahradu. Tehdy také vznikla zámecká mansardová střecha. V klasicistních úpravách pokračoval i Antonínův syn Vilém. Město rod vlastnil do roku 1849, zámek obývali jeho členové až do konce 1. světové války. Po roce 1918 se majitelem zámku stalo město, které provedlo v letech 1927-1933 v zámku rozsáhlou rekonstrukci.

Už od konce 19. století nesloužil zámek k bydlení šlechty. Jeho místností se užívalo ke kancelářským a školským účelům. Byly v něm úřadovny okresního soudu a několik let i třídy přerovského gymnasia. Při rekonstrukci v letech 1927-1933 byl v přízemí adaptován velký sál pro přednášky a výstavy. Celý interiér zámku byl postupně adaptován pro muzejní expozice.

K stavebním dějinám domů na Horním náměstí

Zpracoval: PhDr. Karel Žurek

Počátky osídlení dnešního Přerova sahá hluboko do pravěku. Významné kosterní nálezy v lokalitě Předmostí předurčilo oblast k založení osad, které vedly po sjednocení k výtvorem města Přerova. Někdy v 11. století došlo v místech dnešního Horního náměstí k výstavbě hradu, snad dřevěného, obestavěného dřevěnými palisádami a k zakládání prvních roubených domů v jeho nedalekém okolí. Jestliže pod hradem, v místech dnešní Šířavy a následně v oblasti dnešního náměstí T. G. Masaryka, vznikaly první trhové osady, víme, že takzvaný „kopec“ byl osazen pouze sporadicky a to až do druhé poloviny 15. století. Když roku 1475 získali město Pernštejnové, byla započata regulace chaotické výstavby ve městě a vytvoření jakéhosi „urbanistického plánu výstavby“⁴¹, který vedl ke zkvalitnění života ve městě. Noví majitelé se zaměřili i na oblast v okolí starého hradu (dnešní Horní náměstí). V roce 1479 byla zastavena živelná výstavba „Horního kopce“ a již roku 1482 prameny hovoří o koupi domu Jana Rácova pro potřeby „Hornoměstské radnice“. Od roku 1498 se již výslovně mluví o „Horním městě“. Prvními obyvateli Horního města byli převážně řemeslníci a to z řad Jednoty bratrské.

Vzhled města Přerova a nynějšího Horního náměstí lze interpretovat z nejstaršího, doposud známého pohledu Jana Willenberga z roku 1593. Na něm je patrné, že Horní město je obklopeno hradbami s cimbuřím a dvěma vstupními branami. Výrazným prvkem pohledu na most je vysoká zámecká věž s kuželovitým ukončením. Domy na náměstí jsou vyobrazeny jako stísněné objekty na typicky úzkém gotickém půdorysu, se štíty domů orientovanými do ulice. Stav Horního města nebyl příliš dočten ani třicetiletou válkou, přestože, městské hradby byly značně poškozeny a v některých místech i pobořeny.

Horní náměstí koncem 19. století.

Foto: archiv autora

Podobu města v 17. a 18. století lze analyzovat již přesněji, protože známe několik dochovaných plánů a vedut Přerova tohoto období. Horní Město je i nadále v duchu původní středověké dispozice pohledově „izolováno“ kruhem hradeb.

Počátkem 19. století došlo ale i na Horním městě k zásadním změnám. Toho roku byly měšťanům prodány parkány mezi hradbami. Noví majitelé strhli část vnější hradby, zvýšili

zde terén a takto vzniklé území rozparcelovali na zahrady. K zásadním stavebním změnám na Horním městě - dnešnímu Hornímu náměstí, došlo po požárech v 17. a 18. století a po požáru v roce 1868.

U většiny domů byly poškozeny a následně odstraněny renesanční a barokní, byla změněna orientace střešních hřebenů a postupně bylo rušeno podloubí. Celková dispozice a historický ráz zástavby však zůstal nezměněn i přes celou řadu stavebních úprav a přestaveb budov v 19 a 20 století

Z archeologických vykopávek a typologie středověkých objektů v jiných lokalitách obecně víme, že stavební prostor byl ve 14.-15. století vymezen hradební linií. Středověké parcely, uliční, byly široké cca. 10 metrů a hluboké 30 metrů. U středověké zástavby rozlišujeme dva půdorysné typy domů, které vznikaly nejspíše už ve 13. století. Jsou buď průjezdovým typem anebo typem sinovým. Charakteristické je pro ně to, že při ulici měly vstupní a zároveň výrobní, obchodní a shromažďovací prostory, vzadu potom podsklepenou obytnou komoru, kolem které vedl průchod či průjezd do dvora, situovaného vždy v zadní části domovní parcely. U objektu, jejichž vývoj se uskutečňoval postupnými adaptacemi starších půdorysů.

Lze předpokládat. Že zadní komora, která vytvářela křídlo (trakt), označované jako špýcharové byla starším, původně domem jednoduššího typu, který před výstavbou průjezdového domu obklopen nezastavěným dvorkem. Dům průjezdového typu, kterým je rovněž námi sledovaný objekt, měl průjezd po boku v celé hloubce domu. Výše zmíněný typ středověkého domu býval zpravidla jednopatrový, což odpovídalo i diferencovanému rozvržení hmoty interiéru. Klenby byly u městských domů až do 16. století patrně méně. Když se během urbanistického vývoje měst ve 14. - 15. století slila hmota domů postavených na úzkých hloubkových parcelách v bloky, bylo nutné, aby městská rada stanovila právní předpisy, které:

- **zajišťovaly požární bezpečnost**

- **chránily životní prostředí**

- určovaly vzájemné povinnosti sousedů, které se týkaly obou předešlých bodů, ale i takové, které stanovily podíl na opravách štítových zdí, jez. bývaly často společné

Středověké objekty Horního města, což je patrné i z dochovaných vedut a typologie, pokrývaly strmé sedlové střechy, orientované kolmo k ulici. V žlabech, jež vytvářelo spojení střešních dvou domů, se odváděla dešťová voda na ulici. Suterény, které sloužily jako zázemí domu (úschova potravin) anebo ochrana obyvatel v období nebezpečí, byly, tak jako v mnoha středověkých městech, přístupné z vnitřní části. Pokud domy mívaly sklepy se vstupy z části podloubí (část severozápadní strany Horního náměstí), tyto nesměly zabírat „veřejné prostranství“ a to ani v soukromé části podloubí tím, že by zastavovaly jeho část.

Velmi dlouhým vývojem se vytvořila varianta dvoutraktové dispozice průjezdového domu se středním traktem, kde byla umístěna černá kuchyně jak v přízemí, tak i v patře. Obývací místnosti patra potom byly vytápěny kamny, které mnohem více vyhovovaly pohodlnějšímu bydlení měšťanů. Jednotlivé prostorové dispozice lze identifikovat podle terminologie a pro jednotlivé prostory měšťanského domu existovalo sledující názvosloví:

Síň (syen, syn, palacium)

Jizba (jistba, stuba)

Komora (camera)

Komnata (kanyata, caminata)

Světnice (estuarium)

Ložnice (lectinium)

Záchod (preveta)

Pivnice=sklep (callarium)

Kuchyně (kuchenie, coquina)

K vysvětlení možno dodat, že síň bývala reprezentačním prostorem domu. Ve středověkých měšťanských domech bývaly jedna až dvě síně a to v přízemí a patře domu, situované nad sebou. Přízemní vstupní prostor, klenutý, měl komunikační a provozní funkci a vcházelo se tam z ulice. Majitel domu buď tam anebo v zadní komoře provozoval řemeslo, obchod anebo se tam čepovalo pivo, pokud se jednalo o právovárečný dům. Ve střední části býval umístěn vstup do sklepa. Po schodech se vcházelo do malého prostoru patra (síňce), odkud vedl vstup do patrových místností zadní komory, „černé kuchyně“ ve střední části traktu a do takzvané přední „svrchní síně“. Tato síň, s okny orientovanými do průčelí, sloužila jako shromažďovací místnost rodiny. Zahrnovala buď celý plošný prostor přední části patra domu anebo byla tato prostora rozdělena na dvě nestejně velké části. V zadním traktu byla umístěna zadní komora která sloužila jako ložnice anebo skladiště nejcennějších věcí rodiny.

Zastropení bývalo u starších objektů plochostropé, tvořené z oloupaných kmenů, kladených vedle sebe přes nosné trámy* nahoře omazané lepenicí. Zákloповé trámové stropy, jsou mladšího data a byly používány jak v období konce 15. století, tak i v renesanci a baroku. V 16. století docházelo k zastropení klenbami. V zástavbě domů středověkých měst docházelo často k problému orientace. První individuální viditelné označení, to, co dnes nazýváme domovními znameními, dostávaly v Praze a královských městech bohaté patricijské rody pro své právovárečné domy. O jejich rychlém rozšíření, popularitě a snaze vlastnit osobní znamení, nás obeznamuje povolení krále Václava IV z roku 1392, kdy dovolil novoměstským štitářům malovat na domy osobní znaky a štíty. V 16. století nesla domovní znamení převážná část domů středověkých měst Tato hypotéza je srovnatelná s domem č.p. 31, někdy mylně nazývaném „Korvínský dům“, patřící v období renesance přerovskému měšťanovi Bílému. O existenci domovního znamení v podobě erbů s měšťanským znakem - „měrkou“ v podobě iniciál majitele objektu Bílého, je doposud patrná na skvostném renesančním portálu, v Přerově ojedinělém.

Současnou podobu, jak již bylo zmíněno, získaly domy Horního náměstí na konci 19. století, kdy byly dle pokynu stavebního úřadu změněny úhly střešních hřebenů a to do dnešní podoby, rovnoběžné s uliční čarou. Tento pokyn byl vydán především z bezpečnostních důvodů častého vzniku požárů právě v úžlabích mezi jednotlivými domy. Významný podíl na podobě fasád, nám dnes známých a vytvářejících kulisu Horního náměstí, měla památková obnova celé řady budov zde stojících v 70. letech 20. století a to dle dokumentace projekčních ateliérů, specializovaných na obnovu památkového fondu historických měst.

Přerovský zámek

K stavebním dějinám budovy galerie města Přerova

V minulém roce (2009) byla završena jedna ze stavebních etap revitalizace přerovského zámku. Naším úkolem bylo vybudování galerijních prostor v místech bývalé zámecké kotelny, která byla následně od sedmdesátých let 20. století využívána jako stolárna. Vznik a stavebně-historický vývoj této zajímavé stavby, nacházející se v bývalém hradním (zámeckém) příkopu, začíná někdy počátkem 17. století.

/ poznámka - fotografie uvedené k textu byly při skenování velmi špatné proto jsem vložil podobné /

Trvalým sídlem majitele panství se stal Přerov a přerovský zámek poprvé až v 17. století, za Karla staršího ze Žerotína, který byl ve své době jedním z nejvýznamnějších a nejvzdělanějších Moravanů. V pramenech datovaných rokem 1605 se uvádí, že ... *zámek k trvalému panskému pobytu nevyhovoval...* V objektu se, dle dobových záznamů, nacházela knihovna a v okrouhlé věži sborová světnice. Dále zde byla klenutá místnost, tradičně nazývaná sklepem a za ní dále další sklep, patrně trezorová místnost, kde bylo uloženo stříbro, stará a nová šatna a panský pokoj. Jiné, především provozní a správní místnosti, nejsou v dobových listinách zmíněny. Nedostatek vhodných prostor donutil proto Karla staršího ze Žerotína k opatření ubytování čeledi ve městě. Pro nevyhovující prostorovou kapacitu stavby se Karel starší ze Žerotína rozhodl k přestavbě zámku. Tato proběhla v letech 1612-1613, kdy je doložena účetními doklady. Za zmínku jistě stojí, že v souvislosti s přestavbou zámku je v literatuře zmiňován místní stavitel Gregor.

Zámek kolem 1910

archiv JR

Zámek byl ve všech křídlech opatřen novým 2. patrem. Vzniklo další patro věže a věž byla opatřena hodinami se zvony. V zámeckém příkopu byly postaveny, později opět zbořené, konírny. Po smrti Karla staršího ze Žerotína, v roce 1636, přestal být zámek trvalým panským sídlem. Střídal majitele a panství s ním spojené upadalo. Za Arnošta svobodného pána Petráše byla v roce 1772 snesena střecha zámecké věže a její horní patro bylo upraveno na rozhlednu. Další stavební změny proběhly na zámku až v první polovině 19. století, kdy majiteli panství a objektu byl rod Magnisů. Pro nás je zajímavé, že na nádvoří, v místech nynějšího „Mervartova sálu“ byla postavena klasicistní kočárová remíza s terasou. V letech 1927-1930 provedl nový majitel zámku, město Přerov, generální rekonstrukci zámku. Náklady na ní činily přes 1.6 miliónu korun.

Pro poznání stavební historie části námi zkoumaného objektu bývalé zámecké kotelny a areálu přerovského zámku, sloužily archivní dokumenty, byť skoupé na podrobnější seznámení s objektem. Pro poznání stavební historie budovy bývalé kotelny se tak staly archivní excerpta ze stavebních deníků z přelomu 20. a 30. let 20. století, plány města Přerova a dobové fotografie. Na katastrálním plánu města z roku 1830, je zachycena ohradní zeď v současném půdorysném průběhu včetně zástavby hradebního (zámeckého) příkopu při severní uliční fasádě zámku. Vedle této dokumentace, konkrétně zachycující starší objekt, postavený v zámeckém příkopu, máme zaznamenánu rovněž korespondenci úředníků přerovského magistrátu s majitelem sousední budovy - Stanislavem Tšponem. Mezi léty 1925-1928 probíhala „čilá“ korespondence mezi výše zmíněným majitelem domu a zástupci majitele zámku o nutnosti zazdívky oken z hostince do hradebního (zámeckého) příkopu respektive zavlhání podlah v hostinci „U Tšponů“, způsobené údajně špatnou údržbou zámeckého příkopu. Celý spor, který nabíral mnohdy až komických podob byl ukončen v roce 1928, kdy Stanislav Tšpon odsouhlasil dostavbu zámecké kotelny a přednáškového sálu (dnes Mervartův sál) a zároveň byla odmítnuta Tšponova žádost o příspěvek z magistrátu na zazdívku oken do hradebního (zámeckého) příkopu .. *poněvadž povolení ke zřízení okna do dvora zámku bylo vydáno obcí Přerovskou pouze z ochoty...*"

podzámčí kolem 1910

archiv J Rosmus

Před zahájením prací na obnově zámku bylo roku 1920 provedeno odborné zaměření objektu Dominikem Feye z Uherského Hradiště, který byl asistentem prpf. Stí-brala z Prahy, jež je spoluautorem projekčních prací zámku v Průho₄ nicích, které byly vyhotoveny píp jeho majitele, hraběte Sylva Ta-roucu. Architekt Feye navrhoval radním přestěhování veškerého osazenstva radnice včetně úřadů do zámeckých prostor, následně však zvítězila myšlenka vybudování zde vlastivědného muzea. Této myšlence byla následně přizpůsobena i idea vypracování projektové dokumentace k památkové obnově budovy pro expoziční účely muzea. Další zaměření budovy bylo provedeno, tentokrát již pro potřeby rekonstrukce objektu, v roce 1927. Je zde zachycena i námi sledovaná budova plánované kotelny. Dispozice zdi původní přízemní budovy, která zde stála, je zde určena v legendě jako „ *staré zdivo* „, tužkou je do prostor parkánu vepsán nápis „ *kotelna* “. Na plánu zaměření objektu z

roku 1927 je námi sledovaný objekt zachycen v plném avšak doposud plánovaném průběhu, námi dnes známé dispozici. Další plán, tentokrát z roku 1928, zachycuje již nám známou dispozici objektu.

Stará přízemní budova hospodářského křídla zámku, zachycená na dobových fotografiích s přízemní dispozicí, obloukovým vstupem a břidlicovou krytinou sedlové střechy, byla zbourána a v takzvané JV. stavební etapě, která obsahovala ve stavebním programu mimo jiné i vyhotovení stavebního výkopu pro kotelnu, včetně vyhotovení železobetonové konstrukce přednáškového sálu (dnes Mervartova síň). Plány pro vybudování tohoto prostoru jsou tedy datovány rokem 1927. Na plánech je uvedeno, že se připravovaná stavba se chystá pro instalaci „zámecké kotelny“ a „dílny“. Na plánech je dále zakreslena instalace sítí a kotel, který se nacházel v přední části budovy. V zadní části bylo plánováno vybudování malého dvorku. Budova kotelny se nacházela a nachází v suterénní pozici vůči místnostem přízemí zámku. Na dispozici byla tedy vybudována prostora přednáškového sálu. Celková cena za IV. stavební etapu byla vyčíslena na = 244777,85 Kč. Práce byly prováděny zednickou firmou Čeňka Horáka z Přerova, klempířské práce dodávala firma Jana Kyncla. V dobové dokumentaci zmíněné „...otlučení starých omítek...“ eřc. může evokovat názor na hypotézu, že starší omítky zdiva zámku a bývalé hospodářské budovy byly při stavebních pracích v 30. letech 20. století otlučeny a odstraněny. V soupisech stavebních prací, uložených v archiváliích ve Státním okresním archivu Opava, expozitura Přerov-Henčlov, jsou zmíněny instalace železobetonových stropů včetně překladů, betonové podlahy. Na závěrečném plánu rehabilitace zámku z roku 1930 (plány sklepů a přízemí) je uvedeno : „...ve spod uhlí a koks a kotelna...“ Dalším důležitým dokumentem pro poznání stavebního vývoje objektu jsou zápisky ve stavebním deníku včetně náčrtků. Zde se objevuje i námi zkoumaná prostora včetně návrhu schodiště na parkánové části z malého dvorku, situovaného za budovou. Na pomocných plánech stavebního

Dozoru je zakreslen strav původní loggie. Na dalším je zachycen půdorys zámecké kotelny včetně nadstavby pro přednáškový sál. Díky odbourání arkádového křídla zámku a dostavby přednáškového sálu byla provedena nadstavba na půdorysu zámecké kotelny a tato se stala součástí obvodového zdiva zmíněného sálu. Do průčelí takzvaného patra byl vložen další prostor, dnes využívaný jako sociální zázemí pro přednáškový sál. Sdružené okno, prolomené do průčelí „patra“ včetně secesních kovových parapetních rámců, je dochováno dodnes. Původní obloukový vstup byl změněn na prolomený vstup dvoukřídlými kazetovými dveřmi, umístěné v levé ose průčelí, do pravé osy bylo situováno okno s mnohočetnými okenními tabulkami, vloženými do kovového rámu. V zadní části dispozice, situované do dvorku, bylo provedeno rovněž prolomení vstupního otvoru, tentokrát s jednokřídlými kazetovými dveřmi a oknem, typologicky shodným s průčelím.

V průběhu let bylo využití zámecké kotelny změněno pro potřeby stolárny zániku. Vyráběly se zde a opravovaly instalační vitríny, rovněž zde probíhala výroba atypů truhlářských výrobků pro potřeby hradu Helfš-týn. Koncem 90. let 20. století byla zpracovatel stavebně - historických průzkumů objektu zámku v Přerově navržena změna využití pro galerijní potřeby a následně projednána s vedením města. Tato myšlenka byla všele akceptována a zapracována do celkové koncepce revitalizace zámku a v roce 2009 byla tato myšlenka realizována Nově vzniklý exkluzivní prostor dostal název „Galerie města Přerova“. S plánovaným otevřením letní divadelní scény a expozičních prostor při jihovýchodní části uliční fasády zámku, posezením v prostoru zámeckého příkopu, bude tak pro Přerovany a návštěvníky města připraven nesmírně atraktivní zážitek z doposud nevyužitých ploch přerovského zámku. Můžeme se jen těšit na vystoupení atraktivních umělců a uměleckých těles včetně výtvarníků jak z Přerova, pro které především byl tento prostor rehabilitován, tak pro umělce z dalších míst naší země a snad i ze zahraničí.

K stavebním dějinám domu č. 8 na Horním náměstí

Zpracoval: PhDr. Karel Žůrek

(autor poukáže honorář na konto Dětského domova v Přerově)

Poznámka fotografie byly zaměněny za foto z archivu J Rosmuse

v časopisu Přerovský týden 06 11 2009

Nejstarší známá zpráva o existenci domu pochází z roku 1547, kdy Jan z Pernštejna udělil objektu práva s nálevem piva a vína, a to na den sv. Martina . Z pramenů víme, že v 19. století se na náměstí nacházely pouze dvě hospůdky - A. Spitta i Tschponova.

Z urbanistické a dispoziční charakteristiky objektu vyplývá, z dokovaných katastrálních map města od třetiny 19. století lze dovodit, že dům měl nepravidelný půdorys orientací ke kapli sv. Jiří. Bohužel e nedochovala žádná ze starších plánových dokumentací domu, i tak se musíme spolehnout pouze na informace o objektu z mladší daňové dokumentace, zahrnující především období konce 19. století a především 1/2 20. století. Další informace o domě máme z období o požáru Horního náměstí roce 1868. Z dokumentace dle výpovědí majitelů vyplývá, že studovaný objekt vyhořel „...a to do základů...“, což je nutné i přes dobovou záznamu chápat jako informaci výrazně nadnesenou, protože se nám do dnešních dnů dochovaly obvodové zdi domu a to v rozsahu přízemí budovy. V roce 1869, ne 10. prosince, došlo k udělení ubytovací koncese na dům (Josef Vítěz). Majitel 15. února 1869 dopise obecnímu představenstvu píše, že manželé Josef a Terezie Vítězovi koupili dům, který v roce 1868 úplně vyhořel.

Dům, který nesl označení č.p.8 tvořily původně objekty dva. Do Horního náměstí měl průčelí a boční fasádu, přiléhající ke kapli s. Jiří jeden dům, za kaplí, (v jejím závěru a na hradbách) byl postaven propojovací krček, který navazoval na objekt „pod kaplí“ v uliční části, orientované do Žerotínova náměstí a nesoucí rovněž dle tohoto náměstí tento název. V pramenech, uložených ve stavebních dokumentech k domu, máme zprávu k roku 1880, ze dne 20. ledna). Z dokumentu vyplývá, že městská rada nic nenamítá proti otevření hostince Josefa Vítěze přízemí domu, kde již byl provozován nálev piva, vína a rosolk. Dále mimo

stavební dokumentaci bylo zjištěno, že roku 1882, 18. září – Josef Ševčík, nový majitel domu, získal licenci k provozování pohostinství.

Roku 1895 Terezie Ševčíková, pronajala hostinec v domě Josefu Bělařovi. Nový správce hostince ale nezůstal ve své funkci dlouho a tak už roku 1909 známe nového pronajímatele - Stanislava Běhala z Kozlovic. Společně s majitelkou se Běhal dohodnul na rozšíření restaurace a tak roku 1910, dne 24. října, byla zpracována plánová dokumentace s navrhovanou úpravou dispozice zahrady, zahradní restaurace na hradbách - „Na výhlídce“. O dva roky později, roku 1912, si dala majitelka domu dispozice na postavení „elektrického divadla“ (kina), pro manžele Ševčíkovi z Přerova. V květnu 1912 vypracoval V. Jonáš, stavitel z Přerova, plány na realizaci záměru. Z téhož roku také pochází informace o prodloužení hostinské koncese Terezii Ševčíkové, přičemž za nájemce restaurace byla majiteli vybrána Marie Jeřábková z Přerova.

Dům č. 8 na Horním nám. Dnes klub Teplo

Téhož roku tak bylo zřízeno jedno z prvních přerovských kin s názvem „Orania“ v části domu na Žerotínově náměstí. Součástí úpravy domu bylo i provedení fasád, tehdy dvoupodlažního domu s podsklepením, v secesním stylu. Dispozice kina se léty měnila a tak k roku 1926 známe plán na přestavbu kina Orania, která souvisela s přestavbou celého domu, již v návrhu projektoval Antonín Bartošek, když předtím bez povolení úřadů došlo provozování této živnosti synem Terezie Ševčíkové - Rudolfem. Dne 15. listopadu téhož roku požádal Rudolf Ševčík městskou radu o to, aby směl v domě provozovat kino a byla mu udělena licence k jeho provozování a aby zároveň mohl sál kina využít pro hostinskou činnost a kurzy tance a jiné činnosti. V této souvislosti, bez povolení úřadů, rozdělil sál kina na dvě poloviny a zahájil zde i pohostinskou činnost. Ševčík však roku 1927, dne 4. ledna, dostal od stavebního úřadu povolení k bourání okna na průčelí domu, vybudování kino-kabiny, k opravě podlah a zřízení nových elektroinstalací. I nadále však docházelo k hádkám majitele domu s úřady, protože již

jeden hostinec na Horním náměstí vlastnil a druhý, nový, byl oddělen od starší hostinské budovy pouze zdí s místností bývalého hostinského sálu, přístupného z Horního náměstí. Obě provozovny tak nepřímo od sebe oddělovala kaple sv. Jiří. Proti udělení povolení k provozování obou hostinců protestovalo Společenství hostinských v Přerově dokonce u berního úřadu a na Ministerstvu obchodu v Praze. Nové plány na zřízení hostince v domě č. 8 se vstupem z Horního náměstí vypracoval v říjnu roku 1927 Antonín Bartošek. Z roku 1928 je rovněž znám plán s návrhem opravy fasád domu. Dům získal zhruba dnes známou podobu patra, v přízemí byly prolomeny dva vykládky. Z boční fasády byl prolomen vstup do přízemí objektu. Na základě stavebního povolení proběhla v roce 1928 oprava fasády i sálu. V následujícím roce 1929, byla dne 28. srpna předložena na stavebním úřadě dokumentace ke zřízení loutkového divadla. Plány vypracoval stavitel Čeněk Horák z Přerova a tato provozovna byla v části domu „Žerotínovo náměstí“. Stavební práce pokračovaly i následující rok, když 20. března 1930 požádal o oprava schodů na domě majitel objektu Rudolf Ševčík. V prosinci byl na R. Ševčíka „dán podnět úřadům“ svými podřízenými a již dne 11. února 1931, zahájil Městský policejní úřad stíhání „hostinského provozovny Na vyhlídce“, pro kuplířství. Ševčík byl ale osvobozen. Téhož roku zahájil adaptaci pohostinských pokojů z bývalého loutkového divadla, které navrhl Josef Köhler, zednický a tesařský mistr z Přerova. Zajímavou zprávou je i to, že roku 1932 povolil majitel domu používat bezplatně záchod v restauraci po dobu trhových dnů návštěvníkům Žerotínova náměstí. Roku 1932, dne 30. května, hostinský Rudolf Ševčík zemřel a majetek získali Terezie Ševčíková a druhou polovinu dílem nezletilé děti Marie, Otomar, Karel. Konkurence okamžitě využila stavu, kdy matka zesnulého Terezie Ševčíkové byla již ve věku 79 let neschopná živnost vést, a tak jí byla dovolena hostinská koncese jen na dům na Horním náměstí a ne i na druhý z Žerotínova náměstí, s odůvodněním, „...že by provoz nezvládla...“

Z archivních dokumentů plyne, že dům byl výrazně zadlužen. Další ranou pro matku zesnulého Rudolfa Ševčíka byl fakt o ukončení pronájmu hostince, který si od 20. září 1934 pronajal Rudolf Heidenreich, hostinský z Lipníku nad Bečvou a skončil oficiálně dne 1. října 1935. Avšak již od 7. září toho roku získal pronájem restaurace pan František Jeřábek, hostinský z Přerova. Terezii Ševčíkové bylo v tu dobu již 82 let. V roce 1936 zde zahájila manželka pronajímatele, Marie Jeřábkova provoz „Jeřábkova dancingu“, a to v prostorách bývalého kina. Další ze žádostí majitelů domu o udělení kavárenské licence opět neprošlo, ale pronajímatelé pokračovali dále ve své iniciativě zlepšit vzhled své provozovny. Byly vypracovány nové plány na zřízení, tentokrátě tančírny s názvem „Dancing Roxy“ a v únoru 1938 zahájil Josef Köhler, zednický a tesařský mistr z Přerova, práce na přestavbě hostinské místnosti „Roxy“ pro Marii Jeřábkovou.

V březnu roku 1941 byly na stavebním úřadě předloženy plány stavitele Antonína Bartoška z Přerova na přestavbu stávajících hostinských místností. V roce 1946 byla na domě provedena oprava kanalizace, dvorních omítek a byla rovněž podána žádost o zvýšení domu na tři podlaží. Posledně zmíněná žádost byla odmítnuta pracovníky památkové péče z Brna, s odůvodněním, že se jedná o pronikavý zásah do bezprostředního okolí kaple sv. Jiří. Neméně důležité informace o stavebním vývoji domu a jeho provozu známe až ze 60. let 20. století. V roce 1966 došlo ke geometrickému rozdělení domu, to znamená, že domy na Žerotínově náměstí respektive Horním náměstí získaly samostatná evidenční čísla.

Koncem 70. let 20. století, roku 1979, bylo odsouhlaseno a následně i zadáno zpracování projektu pro školící zařízení ZK ROH Přerovských strojřin v domě č. 8 na Horním náměstí a domě č. 9. Byl vypracován projektový úkol, který byl následně schválen a v roce 1982 byly práce zahájeny. V současnosti je objekt v soukromých rukách a je znám spíše pod obchodním názvem Pegas.

Poznámka J.R.

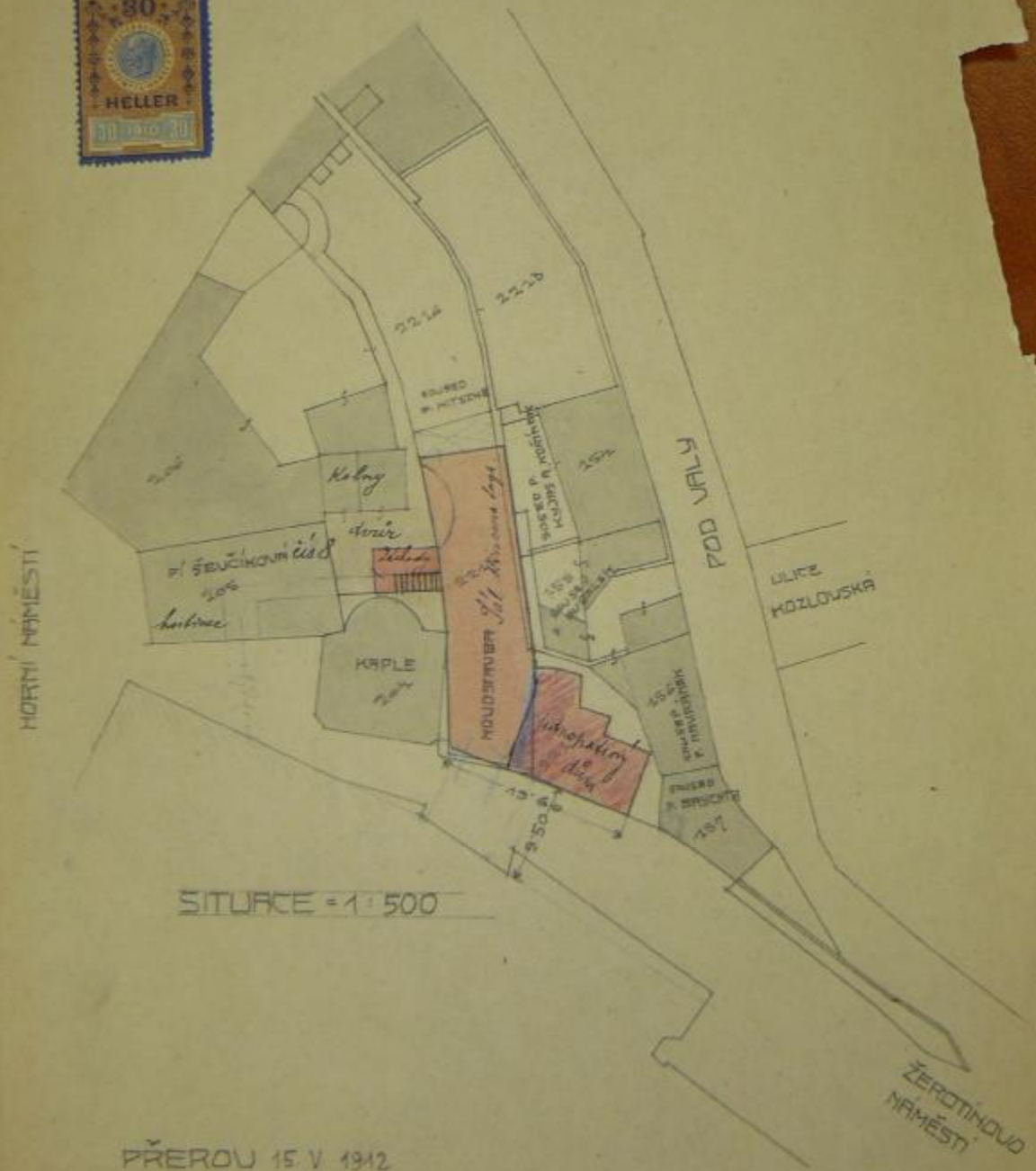
Poznámka J.R. v 60 -tých letech byl pozdější klub PS v majetku n.p. Meopta a sloužil jako sklad zvětšovacích přístrojů. Po zrušení ČSM vzniklo Sdružení dětských a mládežnických organizací a pracovníci klubové rady projednali na MěNV Přerov že Meopta uvolní prostory pro vybudování klubu mladých. Tehdejší tajemník SDMO Pavel Kopecký po roce 1968 přešel do Přerovských strojíren a předal vedení PS podklady pro vybudování klubu Přerovských strojíren. Název Pegas vznikl až po roce 1995 kdy klub pronajal jako kavárnu , vinárnu Milan Kubáč a věra Čelustková . Kavárna ukončila činnost v roce 2006, do současnosti 2009 jsou prostory prázdné.

Foto příloha

Z archivu J Rosmuse

PLAN NA POSTAVENÍ ELEKTRICKÉHO DLA A JEDNOPATROVÉHO DOMU P. MANŽ. T. A P. ŠEVČÍKOVÝM V PŘEROVĚ.

SITUACE = 1:500

PŘEROU 15. V. 1912

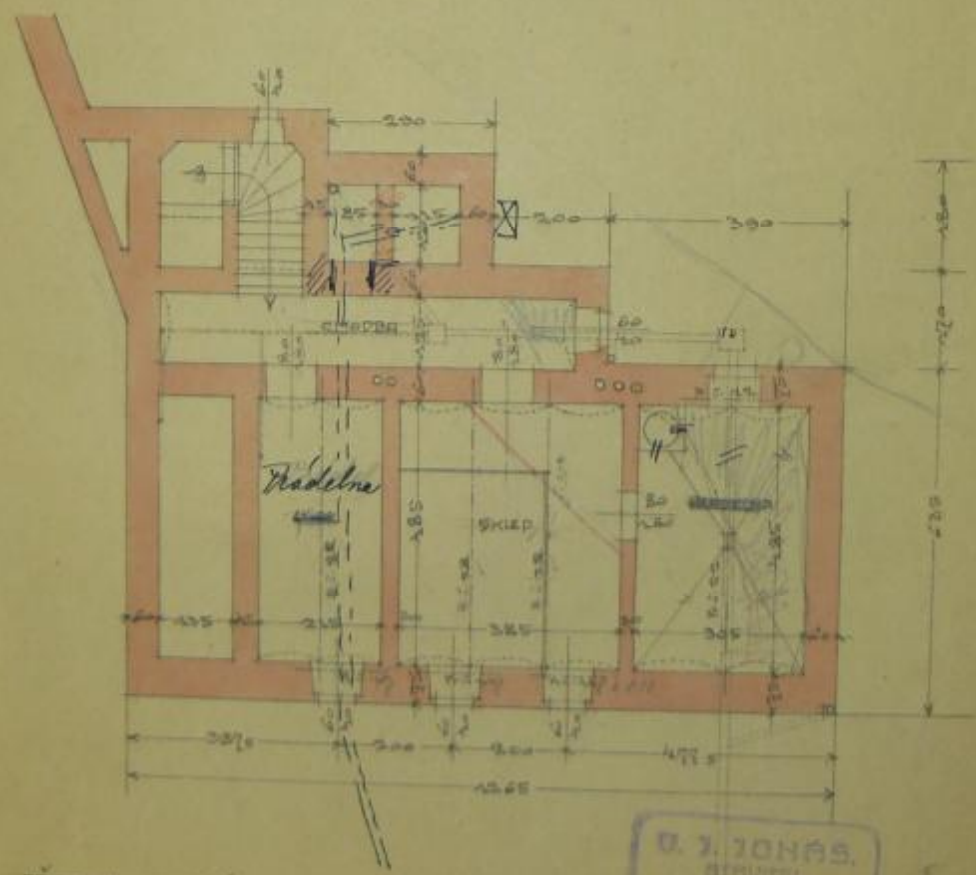
U. J. JONAS
 STAVITEL
 PŘEROU
[Signature]

PLÁN

NA POSTAVENÍ JEDNOPATŘ.
DOMU PÁNŮM MANŽELŮM
T. A R. ŠEVČÍKOVÝM.
V PŘEROVĚ.

PŮDORYS ZÁKLADŮ A SKLEPŮ
MĚR. 1:100

PŘEROU V ČERVNĚ 1912.

O. J. JONÁŠ.
STAVITEL
V PŘEROVĚ.

K stavebním dějinám domu č. 9 na Horním náměstí

Námi sledovaný objekt, dům č. 9, patří v rámci budov Horního náměstí k nejvýznamnějším měšťanským domům. Jeho dochovaná renesanční dispozice parteru a části patra včetně dispozic sklepů i přes radikální stavební přestavbu v 80. letech 20. století, kdy byla snesena podstatná část domu a opětovně vybudovány repliky kleneb, pískovcových prvků a dispozic, vyžaduje i v současnosti mimořádnou pozornost. Není jistě bez zajímavosti srovnání s domem č. 31, nacházejícím se v protilehlé části Horního náměstí, objektu, který patřil v období renesance významnému přerovskému měšťanovi Bílému (nazýván již tradičně lokálně nepřesně „Korvínský dům“). S tímto domem námi studovaný objekt spojuje takřka shodná dispozice přízemí domu a části patra.

Lze předpokládat, že tento objekt byl v období renesance nárožním domem, což vyplývá nejen z jeho umístění v rámci dispozice jihovýchodní části náměstí ale i proto, že v pramenech je uváděn fakt „...v širokém prostranství okolí kaple sv. Jiří...“. Dále o starším základu objektu svědčí jeho hloubková dispozice, která v období gotiky jistě zaujímala nejméně dvě stavební parcely. O složitém stavebním vývoji domu svědčí dochované gotické suterény a další dispoziční prostory tohoto historicky nesmírně cenného objektu. Z archivních pramenů víme, že do počátku 20. století se jednalo o objekt, patřící přerovskému farnímu úřadu. Neznáme přesně situaci, ke které došlo roku 1868, kdy Horní náměstí zachvátil požár a zničil například i část sousední budovy radnice a jak byl poškozen tento objekt. Avšak na prvních snímcích z období konce 19. století je patrné, že dům byl opraven, včetně štukových článků fasád a barevného pojetí průčelí.

Nesmírně cennými podklady pro poznání historie domu, jeho majitelů ale také stavební činnosti v něm, byl zjištěn v archivních fondech. Jedná se o dobové zápisy, které předkládáme čtenářům v opisu. Jedná se o výpis z farní kroniky, jejíž originál je uložen na Římskokatolické farním úřadě v Přerově.

Kaplan Fischer požádal v roce 1813 o pensionování a v Přerově dožil ve svém domě na Horním náměstí (dnes č. 9), který získal asi před rokem 1790. Zemřel dne 6. března 1815 a

dům v ceně 1300 zl. odkázal tehdy nezletilému Baltazaru Vařechovi, který měl vyplatit odkazy na mešní a špitální nadaci a Fischerovým příbuzným. Za syna, narozeného v Přerově roku 1799, jednal Anton Vařecha. Roku 1823 byl Balthasar Waržecha vysvěcen na kněze a jmenován kooperátorem v Tovačově, odkud r. 1825 odešel na kooperátorské místo do Úsova. Dne 19. listopadu 1835 prodal dům tehdejšímu přerovskému kaplanovi Františku Navrátilovi. O osudu Waržechy ještě víme, že roku 1837 se stal lokálním kaplanem v Nemočicích v brněnské diecési.

Interiér v domě č.9

hodináře Josefa Charbuta, který vyčerpáním usnul v chodbě domu. (Kaplan Ignác Zavřel poznamenal v Knize kostelních účtů z roku 1876: „Farské beneficium v Přerově má v Přerově dům č. 9 s 7 měřicemi pole; tento dům roku 1868 při velikém požáru také shořel a musel skoro na novo býti vystavěn. Útraty toho stavení obnášely dle účtů skládaných 3583 zl. 91 kr., na to se dostalo z assekurací 500 zl., z obecné sbírky 240 zl., na materiálii 108 zl., zůstal tedy dluh 2735 zl. 91 kr. a sice farnímu kostelu, kapli Bolestné Matky Boží u Kozlovic, hřbitovnímu jmění, zádušnímu jmění farního kostela a kaple sv. Jiřího, farskému obročí, ústavu chudých a Františce Černé. Dluh dvěma posledním jmenovaným byl splacen právě roku 1876, zbývalo však ještě zaplatit 1867 zl. 83 kr.“ - Tento dluh byl postupně splácen až do r. 1899.) Roku 1907 byl Farní dům na Horním nám. č. 9 byl prodán a získaný kapitál uložen do státních úpisů. P. Zavřel v Knize účtů z roku 1907 o tomto objektu píše:

„...dům v roce 1868 vyhořel a byl z nouze opraven, neměl stavební pevnosti, příjmy používány ku zaplacení oprav a dluhů a na re-kvialní záduší. Dle nového zákona kongruového počítán výnos ve výši 658 K do kongruy farářovy -takže po zaplacení oprav a vydání nevynášel tolik, kolik čítáno faráři do kongruy. Od r. 1905 hrozila vždy více nová velká oprava - která měla státi tisíce. Ku radě k.a. konsistoře započato v r. 1906 s jednáním o prodej - beneficiát podepsaný chtěl dlouho dům jako památku po zemřelém arciknězi ponechat, ale ještě v roce 1906 nevedlo vyjednávání ku cíli.

Dům byl odhadnut na 12 000 zl. (24 000 K) - tolik žádný za něj nedával. - Když počátkem r. 1907 výpočet na opravu domu, znovu bylo jednání zahájeno o jeho prodeji. Konsistoř vyžádala si znovu odhad a zprávu o stavu domu - podepsanou i starostou města -c. k. moravskému místodržitelství oznámilo, že ministerstvo kultu a vyučování dne 17. července 1907 pod číslem 27 857 schválilo prodej domu čís. 9 za cenu 14 400 K ve prospěch farního benefícia.

Trhová smlouva ze dne 7. října 1907 zněla na 14 400 K a dům byl prodán panu Radomíru Nietschovi, c. k. vrchnímu geometru v Přerově a tato smlouva byla mimo jiné schválena konsistoří, c. k. moravským místodržitelstvím v zastoupení a c. k. ministerstvem kultu a vyučování. Z trhové ceny odtažen 1000 K jako kapitál na rekvi-alní záduší za zemřelého

František Navrátil svůj hruboměst'anský" dům na Horním náměstí č. 9, odkázal vždy nastupujícímu faráři do užívání. Beneficiát byl podle závěti z 8. června 1865 a dle odevzdací listiny ze dne 27. prosince 1867 byl povinen odvádět mešnímu záduší P Františka Navrátila a domovní plat 20 zl. ročně. Odhadní cena domu byla stanovena na 3000 zl. a obročí vynášel 165 zl. 63 kr. ročně. Za velkého požáru dne 17. srpna 1868 vyhořelo celkem 159 domů. Večer téhož dne zasypalo klenutí sesuvši se ve farním

domě na Horním náměstí nájemníka

arcikněze P. Františka Navrátila. Tak tedy zůstalo pro farní obročí 13 300 K, za něž nakoupeny státní úpisy. „Bůh budiž odplatitelem Jeho!“

Podrobnější informace o objektu máme z počátku 20. století, kdy byl objekt v majetku rodiny Nietscho-vých. V roce 1907 byla provedena oprava omítek a zdiva, kterou prováděla firma Václav Skřeček, pro majitele domu pana Radomíra Nietscheho, c.k. evidenčního zeměměřiče okresu Přerov. Na dobové fotografii z 1/4 20. století je patrné, že dům získal novou střechu, etemitovou, zdobenou mozaikou. Spory mezi majitelem námi zkoumaného domu a sousedy žijící v bývalé Hornoměstské radnici, vyústily v roce 1934 žalobou o trhliny vzniklé v domě č. 9, snad způsobené přístavbou prádelny v domě sousedním, kde v nájmu sídlila Zprostředkovatelna práce v Přerově. Tato stížnost byla následně vyřešena Magistrátem města Přerova jako neopodstatněná, což lze vzhledem k tomu, že se u bývalé budovy radnice jednalo o dům v majetku obce, chápat v přímé souvislosti. Je ale patrné, že na domě č. 9 se začaly projevovat vážné statické poruchy. V roce 1935 požádal majitel domu o získání pozemků parkánů na hradbách pro zahradní úpravu ploch. Důvodem bylo zvelebení těchto prostor v souvislosti s připravovanou hospodářskou výstavou v Přerově.

Ve válečném roce 1941 byla provedena oprava ohradní zdi pro majitele domu Radomíra Nietsche. Práci prováděl Adolf Šenk, zednický mistr z Přerova. V roce 1946 byl proveden odhad ceny domu a zněl na částku 140 000,-Kč. V roce 1951 prováděl inspekci stavu objektu Státní památkový ústav v Brně, a ve svých podmínkách stanovil nutnost zachování dispozice domu. V témže roce dostal majitel domu příkaz k odbourání dvorního křídla domu. Roku 1970 byla vypracována dispoziční studie, ing. arch. Radimem Pluskalem, avšak jeho návrh nebyl realizován! Následující rok, 1971, došlo k destrukci dvorní zídky a sesuvu zeminy do ulice Pod valy. Havarijní stav budovy byl již dále pro majitele neúnosný a tak byla dne 12. června 1973 podepsána smlouva o prodeji domu mezi Olgou Nietschovou a firmou Přerovské strojírny Přerov. V roce 1977 byly příslušnými úřady poskytnuty metodické pokyny pro rekonstrukci domu a počátkem osmé dekády 20. století byla zahájena rekonstrukce objektu, patřícímu v současnosti Městu Přerovu, ve kterém sídlí firma Teplo a.s.

Dějiny Okresní knihovny v Přerově

Dějiny domu a majitelů secesní budovy při Žerotínově náměstí Přerově jsou mladšího data a dějiny domu, dnes využívanému k provozu knihovny, datujeme je do první třetiny 20. století. Secesní vila, která je mimořádným stavebním počinem architekta Roberta Motky, patří mezi nejvýznamnější předválečné stavby v našich zemích. Stavbě ale předcházela celá řada změn, týkající se nového a moderního pohledu na urbanismus města. Po celé řadě ničivých požárů, které město zasáhly především v druhé polovině 19. století, a po následném započítání bourání městské fortifikace, která souvisela s příslušnými císařskými dekrety, se staly takto nově vzniklé pozemky „za hradbami a při hradbách“ zajímavými stavebními parcelami.

V místě původně hradebního barbákánu byl v 19. století postaven přízemní domek, o jehož nejstarším písemně dochovaném majiteli víme, že jím byl Leopold Pollak. V archivu Stavebního úřadu v Přerově se dozvídáme, že dne 16. října 1880 požádal majitel nu pan Polák o „povolení zřízení brány v mezeře mezi domem jeho a sousedovým.“ Dne 18. listopadu 1884 byl Polákův dům, dle zemkové knihy města Přerova, připsán paní Lucii Janečkové. Nová uživatelka domu se dne 18. >na 1887 obrátila písemnou stížností na radu města ve věci zazdění části pozemku jejím sousedem :„tak, že „...se nedostane na zahradu...“ Městská rada rozhodla spor ve prospěch stěžovatelky a 10.září 1887 jí bylo povoleno postavit novou ohradní zeď tak, aby komunikačně vyhovovala oběma stranám.

Dílo architekta Motky

Dne 28. června 1892 byl dům, dle zápisů ve výše uvedené pozemkové knize, připsán na Josefu Růžičkovou a dne 18. srpna téhož roku získal vlastnické právo kk objektu rovněž Leopold Pollak. Bohužel, přelom století a léta následující nejsou archivně podrobně ji postižena. Pozemková kniha uvádí pouze pro rok 1917 informaci, že dne 10. prosince byl dům připsán Friederice (dále uváděno i Bedřišce) Weissové. Písemné záznamy uložené ve stavebním archivu Městského úřadu v Přerově poznamenávají, že dne 24. března 1923 byla na domě provedena oprava omítek a to v šedo zeleném nátěru. V pozemkové knize je dále jeden zajímavý údaj, podle něžž byla v červnu roku 1926 Friederika (Bedřiška) Weissová prohlášena za nesvéprávnou a proto byla její nemovitost odprodána Kalu a Iloně Přikrylovým. Je zajímavé , že ale již 12. května téhož roku je v dochované datované plánové dokumentaci zmíněn zamýšlený rozsah výstavby nového domu a dokonce v dubnu 1926 je povoleno městskou radou zbourat původní objekt, tehdy ještě ve vlastnictví Friederiky (Bedřišky) Weissové.

Dnešní dům s číslem popisným 212 byl postaven od základů v roce 1927. Stavebníkem reprezentativní vilové architektury byl továrník Karel Přikryl, majitel cihelny v Předmostí u Přerova, Plány stavby vypracoval přerovský stavitel, architekt Robert Motka. Dům vznikl na místě přízemního domku číslo popisné 211 a přilehlé zahrady. Z historického hlediska jde o velmi exponovanou parcelu, nalézající se v těsné blízkosti městských fortifikací a gotické kaple sv. Jiří. Situaci zástavby parcely před výstavbou vily továrníka Přikryla dokládají v archivech uložené dobové fotografie, indikační skica i situační nákresy. Dům č.p. 211 měl obdélníkový půdorys a šindelovou střechu Byl orientován rovnoběžně s osou přístupové komunikace, ústící na Horní náměstí. Postaven byl na místě zbořeného gotického hradebního barbákánu, jehož situování v tomto místě dokládají barokní veduty města. Původní dům byl charakteristickou chalupnickou usedlostí, bez významnější architektonické hodnoty a odpovídal typu většinou přízemních jednoduchých staveb v Přerově, které zde vznikaly pod zrušenými městskými hradbami v 19. století.

Robert Motka se narodil 18. ledna 1874 v obci Měrotín, v dnes známé turisticky atraktivní

lokality Bouzovska. V roce 1920 se přestěhoval do Přerova a tady realizoval vedle námi popisované vily továrníka Příkryla na Žerotínově náměstí například také budovu bývalé Komuny na Trávníku. Společně s kolegy Aloisem Pilcem či Josefem Jandáskem byli výraznými nositeli moderního předválečného stavebnictví a architektury v Přerově. Robert Motka je vedle již zmíněných budov rovněž autorem dalších významných přerovských budov, obchodního domu Jordán - dnes restaurace Avion, budovy banky ČSOB v Kratochvílově ulici (bývalá budova Úvěrního spolku Záložna přerovská) a celé řady dalších menších či větších staveb v Přerově i jinde.

Architekt Motka využil při návrhu a následné stavbě domu původní uliční čáru, vilu však navrhl jako patrový, původně solitérní objekt, s exponovaným průčelním nárožím. Součástí stavby byla volně stojící garáž, která přiléhala štítovou zdí k sousednímu domku. Mezi vilou a garáží, která měla samostatnou místnost pro řidiče, se nacházel dvorek, za garáží a vilou rovněž malá zahrada. Plocha před dvorkem, oddělená plotem, měla parkovou úpravu. Podrobně tuto část stavby dokládá kopie stavebního plánu stavby garáže z roku 1929.

Ze sklepa kryt

Převážná část domu byla podsklepena a zastropena cihelnými klenbičkami, sklenutými do kovových nosníků. Vstup do sklepa byl buď po schodišti pro služebnictvo v levé části domu, nebo z malého dvorku u zahrady. Toto schodiště bylo při přístavbě v roce 1970 zrušeno. Ve sklepě se nacházela kotelna ústředního topení s úložnými prostory pro uhlí a dřevo. Později byl při levém nároží zřízen jednopokojový suterénní domovní byt. Při zahradním průčelí byly sklepy k ukládání potravin. Tato původní dispozice suterénu byla výrazně porušena realizovanou přístavbou a adaptací sklepa na kryt civilní obrany ze sedmdesátých let 20. století.

Do přízemích prostor se z ulice vstupovalo přes malý vestibul a to do dolní haly s krbem a dřevěným schodištěm do patra. Z haly byla přístupná velká jídelna v pravém nároží s malou servírovací místností a pánský a obývací pokoj, které byly orientovány směrem k uličnímu průčelí. Zadní trakt přízemí za šatnou a spíží tvořila kuchyň s místností pro kuchaře a v levém zahradním nároží byl pokoj pro služky. Ke komunikaci služebnictva sloužil ochoz za halou. Hala byla osvětlována čtyřmi velkými okny s barevnými vitrážemi.

Střední trakt patra vyplňovala velká horní hala s krbem. Nad jídelnou byla situována velká ložnice s obloukovým arkýřem a malou místností, sloužící k ukládání prádla. Na ložnici navazovala šatna s vestavěnými skříněmi a koupelna. Dveřmi umístěnými ve vestavěné skříní bylo možné vstoupit do malé místnosti, z níž byl atraktivní výhled do tehdy otevřené krajiny za městem. V levém nároží s pětibokým arkýřem byl zřízen salón, který sousedil s pokojem pro hosty. V levém zadním nároží byl potom pokoj pro služku doplněný malou loggií. Za halou byla situována pavlač a velká terasa, na níž se vstupovalo chodbou z haly podél ložnice a koupelny. Z této chodby byl také přístup k sociálnímu zázemí podlaží. V koupelně se nacházela velká vana se sprchou, dvě umyvadla a bidet. Ve zdivu mezi koupelnou a ložnicí byl zabudován trezor majitele domu. Podkroví, i přes jisté stavební možnosti, zastavěno nebylo. Původní stav terasy nám dokumentuje řez stavbou na plánu architekta Roberta Motky z 22. dubna 1926. Všechny reprezentativní místnosti měly plastickou výzdobu stěn a stropů. K prosklení oken obrácených do hal bylo užito barevných vitráží.

Arkýř podpírají postavy

Průčelní fasády vycházely z dobového architektonického tvarosloví. Okna a vstup byly rámovány jednoduchými profilovými šam-bránami a průběžnými parapetními římsami. Pětiboký nárožní arkýř podpírají ženská a mužská polopostava, držící štíku, která je osazena na stylizovaný polosloup vpravo od obloukově ukončeného vstupu. Ve stylizované hlavici tohoto polosloupu lze nalézt vzdálené vlivy pražských kubizujících architektur. Dobové

dekorativní tendence se výrazně projevují v pojetí dochovaných mříží, zatím co plastické detaily interiérů spíše vykazují příkon k historizujícímu tradicionalismu.

Pohled na dům číslo 8 ze Žerotínova náměstí

Spor o dlažbu

Dne 11. října 1927 byla budova, nová přerovská secesní vila, kolaudována a to i přes to, že krátce před tím došlo mezi továrníkem Příkrylem a přerovskou městskou radou iře sporu o materiál použitý k výdlažbě před domem. Město prosazovalo drobové plotny, továrník Příkryl naopak argumentoval vhodnější žulou. Spor, který přerostl ze strany nového majitele domu mnohdy až k ironickým poznámkám vůči městské radě, nakonec pochopitelně skončil právě v její prospěch. I přes tyto třenicе byla Karlu Příkrylovi, majiteli cihelny v Předmostí u Přerova, povolena stavba garáže, kterou opět navrhoval architekt Robert Motka a to v místech, kde původně stával dům s číslem popisným 33 na Žerotínově náměstí a jehož majitelem a následným prodejcem byl pan Stanislav Kupčík.

Po roce 1945 byl dům konfiskovaný a následně několikrát stavebně, spíše ke škodě památky, upravován. Původní dispozice rodinné vily však zůstala v zásadě zachována. Největšími změnami prošlo zahradní průčelí, kde v důsledku přístavby skladu knih zanikl dvorek s ochozem, pavlač a následně i dřevěná konstrukce terasy. S výjimkou vestavěných skříní v ložnici byl také odstraněn veškerý nábytek, rekonstruována kotelna a ústřední topení. Zcela zaniklo i vybavení kuchyně a koupelny. V přízemí byla odstraněna dělicí zeď mezi pánským a obývacím pokojem a zřízena dělicí příčka v hale. V patře došlo v pokoji pro služku ke zrušení loggie a k odstranění trezoru.

Do podkroví byla vestavěna plochostropá místnost. Po roce 1948 byla zkonfiskovaná vila převedena do majetku města Přerova. Do Pozemkové knihy města Přerova byla nemovitost zapsána dne 13. prosince 1949.

Z archivních pramenů víme, že v květnu 1969 byla zahájena projekční činnost k výstavbě nového skladu knih pro provoz Okresní knihovny v Přerově, a to v místech směrem do zahrady. V únoru 1970 je v projektové dokumentaci zaznamenána instalace nového

ústředního vytápění, v témže roce byly dokončeny projekční práce, doplňující dokumentaci z roku 1969. Ing. arch. Prášil jako pracovník bývalého Okresního stavebního podniku Přerov a projektant stavby při této příležitosti upozorňoval zvláště na nutnost deponace originálů secesních oken, původně umístěných na zdi do zahrady, do depozit Okresního vlastivědného muzea v Přerově. V březnu 1970 byla rovněž /pracována projektová dokumentace elektroinstalace a rozvodů hromosvodů. V témže roce byla v. suterénu knihovny vybudována kotelna, sloužící pro provoz klubu Přerovských strojírů. Kotelna byla následně zrušena po provedení plynofikace této části města v roce 1986. V roce 1975 byla rovněž navržena výměna střešní krytiny, přičemž ředitelství knihovny striktně trvalo na plechovém plášti místo vhodnější a identické „bobrovky“.

Úpravy skladu knih

V červnu 1978 byla zpracována nová plánová dokumentace, řešící problematiku rozšíření skladu knih, zpracovatelem byl opět Okresní stavební podnik v Přerově. Po schvalovacích řízeních bylo rovněž započato s realizací. O tři roky později byla provedena výměna střešního pláště. Původní bobrovka byla dle dřívějšího rozhodnutí z roku 1975 nahrazena plechovou krytinou. V roce 1982 byl zpracován statický posudek trhlín na fasádě. Kontrolní terčíky byly na inkriminovaná místa fasády umístěny 20. září 1982 a kontrolovány 17. listopadu 1982, ovšem pro dům s negativním výsledkem. Průzkum prováděla firma Chemoprojekt Přerov a tato firma rovněž pokračovala v kontrolních testech i v následujícím roce. Roku 1983 byl firmou Chemoprojekt Přerov vypracován další posudek, dle něž „podlaží knihovny je sedlé a trhliny jsou spíše starého původu“. Dne 3. srpna 1985 byl na Městský národní výbor - stavební odbor, nahlášen havarijní stav fasády, způsobená statickými poruchami a v září téhož roku byl opět zpracován statický posudek firmou Chemoprojekt Přerov, především k části prvního patra, oddělení knih pro děti. Dle posudku zde došlo pouze k poklesu polštáře stropů a vlastní podlahy s trámy silnými cca 300 mm.

V roce 1987 byla II provedena stavební část plynofikace dle projektu a dodavatelskou firmou byl Okresní stavební podnik Přerov.

Další stavební činnost pokračovala v roce 1991. Podle dokumentace došlo k opravě klempířských prvků na takzvaném „zahradním domku.“ V roce 1993 byly zahájeny projektové a sondážní práce průzkumem podloží budovy firma SÚRPMO Olomouc, atelier 02 a GP Rýmařov, realizované o rok později.

Nynější podoba bývalé vily továrníka Přikryla doznala v průběhu let jisté stavební změny. Dnes se jedná o řadový patrový dům, na něž navazuje v nepravidelném rytmu stavební čáry sousední objekt. Jedná se o budovu nepravidelného půdorysu s mansardovou střechou, krytou plechem. Původně lze předpokládat, že střecha byla podobná jako sousední garáž, krytá bobrovkami. Vzhledem k době stavby je dům konstruován za použití tehdejších moderních stavebních technologií. Převážná část domu je podsklepena. Do svahu zahlobený suterén má stropy z cihlových segmentových klenbiček, sklenutých do ocelových traverz. Do převážné části sklepa byl druhotně vestavěn protiatomový kryt. V levém zahradním nároží má suterén ještě další podlaží. Shoz pro palivo byl původně upraven v chodníku při uličním průčelí. Při levém bočním průčelí je situováno vedlejší schodiště, vedoucí ze sklepa až do podkrovní. Toto schodiště mělo zejména obslužnou funkci a sloužilo i jako protipožární úniková cesta.

Hlavní dřevěné schodiště, propojující obě podlaží, bylo situováno do středního traktu., jehož jádro vyplňují dvě obdélné haly s krby. Hlavní domovní vstup s vestibulem je situován přibližně do středu průčelí fasády, která směrem k Hornímu náměstí částečně ustupuje a respektuje uliční čáru sousedního domu. Do zahradního průčelí byla vysunuta terasa a původně v obou podlažích i pokoje pro služby. Lichoběžníkové zkosení půdorysu pravé boční fasády bylo ovlivněno průběhem stavební parcely

Štuky a ornamenty

Všechny místnosti v obou podlažích jsou plochostropé, reprezentativní- prostory jsou zdobeny na stěnách i stropěch štukovou plastickou výzdobou, doplněnou tlačnými ornamenty. V horní hale je krb vyzděn z tmavomodrých glazovaných kachli. Boční římsy křbu byly částečně odstraněny, jedna z nich je však uložena na půdě domu. Na průčelí jsou kované mříže oken v suterénu, oválném okně v přízemí a ve vstupu. Boční schodiště má kované zábradlí. Okna v dolní hale mají barevné vitráže. V domě se zachovala původní deštěná okna, dveře i vestavěná šatní skříň v bývalé ložnici. Na fasádě s hladkým soklem je původní vyspravovaná vápeno-cementová omítka, okna v zahradním průčelí byla vyměněna za typová, horní hala nevhodně prosvětlena skleněnými prefabrikáty. Součástí stavby je volně stojící garáž s mansardovou střechou, krytou bobrovkami. Budova secesní vily na Žerotínově náměstí, dnes památka, zapsaná v Ústředním seznamu památek ČR je dodnes chloubou stavebního umu a architektury předválečného období. Architekt Robert Motka, známý svými spíše funkcionalistickými realizacemi, zde dal prostor k realizaci nové architektury s doznívajícími secesními vlivy, v kombinaci s historizujícím tradicionalismem a nastupujícím funkcionalismem. Bude snad neskromným přáním vrátit vile svoji původní architektonickou a s tím související dispoziční i uměleckou hodnotu.

Špalíček na Žerotínově náměstí.

Dějiny Městského domu v Přerově

Zpracoval: PhDr. Karel Zurek

Druhá třetina 19. století byla v Přerově ve znamení zvýšených dobrovolných kulturních a společenských aktivit. Kulturní spolky se scházely v domě „U bílého koníčka“, který se nacházel v místech dnešního Městského domu, dále v sále hostince přerovského pivovaru, v domě č. 20 na Horním náměstí a v neposlední řadě v budově bývalé triviální školy na rohu Školní, dnes Bratrské ulice (v současnosti budova Komerční banky). Přestože byl ke kulturním účelům využíván především sál akciového pivovaru, byla všeobecně pocíťována potřeba vybudování reprezentativní budovy, sloužící k společenským činnostem. Dne 22. května 1884 se v sále výše zmíněného akciového pivovaru konala schůze zástupců českých spolků v Přerově, kde bylo rozhodnuto, že bude vytvořen spolek k vystavění Národního domu za přispění finanční dotace Přerovské záložny.

Myšlenka výstavby takzvaného Národního domu, což byl první z navrhovaných a rovněž pracovních názvů zamýšlené budovy v Přerově, nebyla nová a vzorem pro přerovské obroditele se staly aktivity brněnských spolků, které si daly vystavět podobný objekt pro potřebu společenského a kulturního života „českého“ Brna již v roce 1873. Podobně tomu bylo i v Olomouci, kde byl objekt s názvem Národní dům otevřen roku 1887. Přerovská záložna zprvu uvažovala o pronájmech různých sálů pro potřeby spolků, nakonec se ale tento stav stal neudržitelným a bylo nutno hledat řešení. Dne 2. března 1893 vystoupil na zasedání zástupců přerovských spolků František Klein, který přednesl přítomným myšlenku zakoupit vhodný objekt, kde by byly vybudovány sály pro společenské potřeby. Valná hromada s tímto návrhem souhlasila a po roce hledání se nabízely hned dvě nemovitosti k zakoupení - dům U bílého koníčka^ který se původně nacházel na rohu Dolního náměstí. Patřil Františku Radouškovi, sloužil jako zájezdní hostinec, a také jako koncová stanice dostavníků jedoucích ve směru od Bystřice pod Hostýnem

Secesní budova Městského domu ve své nejmodernější podobě.

Dům U bílého koníčka

Hostinec u Bílého koníčka 1895 dnes Městský dům

JR

Za dům U bílého koníčka požadoval majitel částku 52000 zlatých, a proto bylo od kupu upuštěno. Ne však na dlouho, protože již po roce snížil majitel objektu, František Radoušek, cenu na 49000 zlatých a valná hromada zástupců českých spolků tuto nabídku akceptovala a dne 2. října 1895 na své řádné schůzi také odsouhlasila.

Po koupi objektu byla vyhlášena soutěž na dodavatele projekčních prací a rozpočtu. O podaných návrzích rozhodovala odborná komise Spolku českých inženýrů z Prahy, která jako vítězný vybrala návrh stavitele Viléma Žáka. Projekt samotný vypracoval Stavební rada ing. K. Černý. Soutěžní dokumentace byla veřejně vystavena a z dobových pramenů víme, že zájem veřejnosti o navrhovanou stavbu byl obrovský. Krátce po vyhlášení vítězného návrhu

došlo ale k prvním sporům o to, zda se má začít s bouracími pracemi budovy bývalého zájezdního hostince anebo mají být finance použity na úpravy již stávajících a proto spolky využívaných objektů. Vítězný návrh byl předložen k posouzení a úpravě znalcům z Prahy, kterými byli Ing. Alois Jan Čenský a Karel Hugo Kepka. Jestliže inženýr Čenský prosazoval eklektický vzhled budovy s novorenesančními prvky, naopak inženýr Kepka posunul svoji vizi k nastupující a moderní secesní výzdobě. Kepkův návrh nakonec zvítězil a tak dne 23. března 1896 podal spolek městské radě dvojmo vyhotovení stavebních nákrešů. Na základě povolení byl proveden výběr na dodavatele stavebních prací. Ze tří účastníků dva předložili návrh slevy o 6% celkových stavebních prací, vítězný stavitel Vilém Žák a František Pivný nabídli slevu 6,5% a v soutěži proto zvítězili. Budova hostince U bílého koníčka byla zdokumentována a vyfotografována a započalo se s bouracími pracemi. Dne 1. května 1896 byl položen základní kámen k výstavbě budovy Záloženského domu v Přerově. Této významné akce se účastnili známé osobnosti města a okresního hejtmanství. Nedlouho poté, již v říjnu 1897, byly ke svému účelu odevzdány přizemní místnosti.

Nastoupily desítky řemeslníků

Z archivních pramenů se dále dozvídáme, že štukatérské práce prováděl umělecký štukatér Vy-hnánek z Olomouce, dekorativní výmalbu malíř Frohlich z Prahy, kamenické práce kameník Šimčík, klempířsko-ozdobné práce Fučí-kovský, osvětlovací tělesa dodával R. Bartelmus, centrální topení firma Korting z Vídně, zasklení oken belgickým sklem B. Škarda z Brna. Na výstavbě se rovněž podíleli i přerovští řemeslníci: zámečník Arnošt Grégr, sklenáři Eduard Štefan a R. Houžva, pokrývač A. Kratochvíl, sochař Řezníček, natěrači Fr. Poláma a Ant. Fuhrmann, klempíři Lud. Procházka a Karel Hau-ke, stolař Vilém Chválek, kamenář Josef Široký, galerii vybudovali Lambert a Jan Karasové, vodovod Jan Vítěz a H. J. Zapletal. Pódium zřídila firma bratří Bittnerů z Prahy, oponu navrhl a realizoval akademický malíř Hišer z Prahy, a to za cenu 1000 zlatých. V interiéru byly v hojné míře využívány elektrické reflektory, instalované elektrotechnikem Šmahelem z Brna, který současně dodával elektrické osvětlení pro město Přerov. Stavba Záloženského domu byla dokončena koncem listopadu 1897. Dne 4. prosince byla budova slavnostně předána veřejnosti.

Živnostenský dům

Nedlouho po zahájení provozu budovy se začaly pronajímat jednotlivé prostory. Vzhledem k vysokým nákladům na provoz a nedostatku nájmu od mnohých živnostníků v rámci jednoho

objektu, bylo rozhodnuto, že Živnostenský dům bude prodán vhodnému zájemci. Náklady na provoz byly neúnosné, navíc majitelé nebyli schopni splácet hypotéku a s nimi spojené úroky. Proto bylo rozhodnuto o prodeji budovy, a to v co nejkratší době, v ceně 538 000 korun. Město Přerov jako jediný zájemce nabídl částku 450 000 korun. Dne 24. prosince 1909 zástupci Města Přerova objekt koupili, a to včetně vysokého hypotečního dluhu. Záhy se ukázalo, že ztráty plynoucí z provozu budovy jsou značné. V roce 1928 došli radní k závěru Městský dům prodat prostřednictvím firmy Realitní oznamovatel. Situace na trhu s nemovitostmi ale nepřála prodeji budovy, a tak se nakonec městská rada rozhodla otevřít otázku nových nájemních smluv budovy. Do začátku 2. světové války a během jejího průběhu sloužil Městský dům jako hotel skupiny C, po skončení války přešla budova do nájmu nového provozovatele. Krátce poté byl majitel objektu, akční výbor Národní fronty v Přerově, upozorněn na to, že se v budově hrají hazardní hry. V roce 1949 byly nájemcům zrušeny živnosti, následujícího roku přešel objekt do pronájmu Sdruženého komunálního podniku města Přerova.

V letech 1957-1960 proběhla v budově generální oprava dřevěných podlah, v roce 1961 byl do interiéru vestavěn nákladní výtah a následně v letech 1964-1966 proběhla generální oprava budovy. V jejím rámci byla obnovena umělecká štuková výzdoba ve velkém sále, kterou prováděli pracovníci firmy Umělecká řemesla Brno. Práce na generální opravě byly ukončeny v roce 1967 a dne 29. 9. 1967 byl

sál Městského domu slavnostně otevřen. V roce 1973 byla provedena rekonstrukce jeviště. Následné úvahy o celkové rekonstrukci objektu z konce 70. let byly připraveny až na konec 80. let 20. století. V roce 1984 byla budova zapsána do Ústředního seznamu nemovitých památek ČR a dne 20. února 1989 bylo vydáno stavební povolení na rekonstrukci Městského domu, která spočívala ve zřízení nových sociálních zařízení, generální opravě kuchyně, sálů a restaurací včetně výměny strojovny vzduchotechniky. Dokumentaci připravili projektanti OSP Přerov pod vedením Ing. Stanislava Vymetala, interiérové úpravy navrhli Ing. Pavel Gremlica a Ing. arch. Radim Pluskal. Po roce 1989 byla plánová dokumentace interiérů přepracována Ing. Jaroslavem Klimkem, realizaci získala truhlářská dílna J. Vrbíka z Újezdce, pískovaná okna schodiště a dveří vyhotovil přerovský výtvarník Petr Markulček, plastiky u jeviště manželé Hudečkovi z Prahy. Štukatérské práce prováděla stavební huť Antonína Janoty. Celková rekonstrukce Městského domu stála 32,5 miliónů korun, z toho 17 miliónů korun stály úpravy interiérů budovy. Slavnostní otevření rekonstruované budovy proběhlo dne 25. září 1992 při příležitosti konání Přerovského jazzového festivalu.

Stručné dějiny Přerovské Hornoměstské radnice

Zpracoval: PhDr. Karel Žůrek

Po roce 1487, kdy král Vladislav Jagelonský potvrdil držiteli města Vilému z Pernštejna majetkové nároky, bylo zahájeno osidlování takzvaného Horního kopce, na kterém stál zeměpanský hrad. Současně s obydlováním kopce vytvořil Pernštejn také samostatnou správní část Horní město Přerov s vlastní radnicí. Mezi držiteli pozemků a majiteli domů tady byl rovněž zeman Jan z Rácova. Od něj koupil „nový dům“ Vilém z Pernštejna za 150 kop grošů na čtyři splátky na stavbu Hornoměstské radnice.

Bohužel nemáme příliš mnoho informací o tom, jak radnice vypadala. Vzhledem k šířce domu, pravděpodobně zaujímal rozsahem dvě stavební parcely. Po nástupu Vratislava z Pernštejna byla budova přestavěna v renesančním slohu. Podobu budovy známe z veduty města, dřevorytu od Jana Willenberga, otištěné v „Zrcadle slavného markrabství Moravského od Bartoloměje Paprockého, z roku 1593“. Na vedutě, která zachycuje město od západu, je budova radnice Horního města nápadná mohutnou renesanční věží s dlátovou střechou, převyšující okolní domy.

V roce 1673 bylo město zasaženo požárem, který vypukl u měšťana Bernarda Koláře. Kromě zámku a sedmi domů zničil prakticky celé Horní město. Městská rada se ale nedlouho poté rozhodla provést opravu a dostavbu nového radničního domu. Budova byla nespíše přestavěna do nové, barokní podoby se štíhlou cibulovitou věží, která přecházela na špici v makovici. Tuto podobu radnice známe z vedut z roku 1727. K další přestavbě radnice město přistoupilo opět po zhoubném požáru z roku 1749, který vypukl u měšťana Poláška, avšak až po roce 1815. Neutěšené poměry ve městě, jak hospodářské tak správní, ale i události mezinárodního charakteru, nedovolovaly zahájit opětnou rehabilitaci radniční budovy. V roce 1815 však byla rekonstrukce budovy zahájena, a to z podnětu hospodářského městského inspektora Jana Strušky. Celá práce byla prováděna bez povolení městské rady. Struškovým pomocníkem byl tesař Jan Klabazna z Přerova, který stavebně řídil obnovu původní radniční věže. Právě způsob vedení stavby bez jakýchkoliv povolení vedl k projednávání u stavební vyšetřující komise

Horní náměstí 1937

archiv JR

Ta ale po velmi pečlivém zkoumání došla k názoru, že veškeré práce byly vykonány dobře a bez závad, takže nakonec byla stavba dodatečně povolena. Bohužel nepřízní osudu došlo k další tragické události. Dne 17. srpna 1868 odpoledne vypukl ve městě požár, který na Horním náměstí nejprve zachvátil kapli sv. Jiří, budovy v okolí a posléze i radnici. Na zasedání obce ze dne 23. srpna téhož roku bylo rozhodnuto, že městská rada bude napříště zasedat v radnici na Dolním náměstí. Budova ale byla opravena, zvýšena o patro a zastřešena sedlovou střechou. V nově opraveném domě bylo od roku 1870 umístěno přerovské gymnázium, na kterém vyučoval Jakub Škoda, později zde byla obchodní škola, ve které učil spisovatel Jiří Mahen. Protože budova nebyla řádně udržována, stala se po zrušení výuky azylem chudých obyvatel města. V roce 1956 byla v budově provedena generální oprava fasád a bylo navíc do krovu vestavěno další patro s byty. Výraznější zásahy byly provedeny v prvním patře, fasáda doznala úprav částečných. Zvýrazněným rizalitem byla naznačena původní věž, střecha s párem sedlových střech byl kryta taškou. Zcela odstraněny byly původní pilastry průčelí a nahrazeny „polosloupy“, profilované nadokenní římsy s hlavicemi byly odstraněny vůbec a nahrazeny pouze hladkými omítkami. Pilastry zdůrazňující nároží věže jemnými vlasy včetně citlivého začlenění do kordonové respektive korunní římsy, byly odstraněny) a nově vytažené štukové římsy necitlivě napojeny na již zmíněné „půlválcové sloupy“.

Stará radnice na obr.matrika 1964

archiv J Rosmus

Velmi jemný a zároveň dominující charakter fasády radnice s charakteristickým vysokým řádem byl hrubě a necitlivě potlačen. Změna střešního hřebene, úplné odstranění zbytků ukončení věže, vestavba do půdy a okenice na průčelí, dokonale dovršily zkázu významné stavební památky Přerova. Dispoziční změny v pojetí arch. Capouška završila necitlivá obnova interiéru. Tendenční obklady travertinem v chodbě průjezdu, malba s lidovým motivem na chodbě v patře a replika trámových stropů tamtéž, dovršily totální devastaci budovy. A to včetně dlažeb a podlah v jednotlivých částech domu. Velmi těžce se posuzují

pohnutky, které vedly k dobovému pojetí rekonstrukce památky. Následující zásahy do interiéru budovy, a to včetně kýčovitých úprav stropů v patře, jakési snaze o historické konsekvence nábytkem v přízemí, to vše je ukázka vršících se chyb. Z původní renesanční dispozice, která byla počáteční stavební fází na konci 15. století, se nám dochovaly v intaktním stavu dva suterény, pod přední částí domu respektive do dvora, propojené chodbou. Vyzdění těchto prostor je provedeno jako již tradičně u domů na Horním náměstí lomovým kamenem-travertinem. Do suterénu se vcházelo z chodby vedoucí do dvora. Přízemí domu zůstalo zachováno obvodovými zdmi dochované renesanční trojtraktové dispozice. Levý trakt byl vstupem do objektu, se schodištěm do patra a sklepa v zadní části do dvora. Ve střední části byla čtvercová věž s dřevěným schodištěm. Pravý trakt měl za sebou situované dvě větší síně. Zaklenutí chodby valenou klenbou s třemi poli styčných lunet je barokní. Z období barokní přestavby pochází i zaklenutí přední místnosti pravého traktu, klenuté valenou klenbou s třemi poli lunet. Místnost za ní je zaklenuta párem pruské klenby, z 18. století. Jestliže přízemí domu má v jádru dochovanou původní dispozici, potom první patro domu bylo v padesátých letech našeho století radikálně upraveno, když nepochybně již v 19. století prošlo celou řadou stavebních zásahů. Z roku 1956 pochází rovněž vestavba bytů do krovu. Radikálním úpravám nešla ani průčelní fasáda a to v roce 1956 a v roce 1984.

K stavebním dějinám budovy Gymnázia Jana Blahoslava

Budova Gymnázia Komenského ul. 20tá léta min stol.

archiv J Rosmus

V roce 1928 se projednávalo v přerovské školní radě téma nutnosti výstavby nových škol v Přerově. Byl podán návrh na stavbu tří škol a to dne 26. listopadu 1928. Pro finanční potíže byl ale program přerušeno, aby v květnu 1929 opět byl obnoven. Na toto téma pohovořil Dr. Bořecký na schůzi místní školní rady a upozornil na nutnost výstavby nových škol v Přerově.

Gymnázium pamětní deska

V říjnu 1929 bylo rozhodnuto, že jedna ze škol bude postavena na místě bývalé Kulkovy továrny. Na rok 1930 byla do rozpočtu města dána částka 3000000,- na výstavbu objektu a byla vypsaná soutěž na projekční práce. Z té vyšly vítězně návrhy Ing. Mojžíry Kyselky a architekta Poláška z Brna. Avšak tato soutěž nebyla ukončena standardním způsobem. Proti výsledku se odvolala pražská projekční kancelář, která upozorňovala na střet zájmu. Vítězná

firma představovala ve zpracovatelském kolektivu dva pracovníky brněnského magistrátu. Až soud vyřešil tento spor projektantů z Brna a Prahy, v neprospěch pražského ateliéru architektů Ing. Dr. Kittricha a J. Hrubého z Praha - Bubence, až v roce 1932, ve prospěch Brňanů.

Škola měla být vybudována na pozemcích bývalé továrny firmy Kulka (odtud zlidovělý název Školy „Kulčák“). Stávaly zde vedle továrních hal a pozemků J. Weigla nepochybně velké tovární budovy firmy s železniční vlečkou, přivedenou až k nynější ulici gen. Stefánka. Z pramenů je zřejmé, že od roku 1912 došlo k odbourání budov Kulkovy továrny včetně zrušení železniční vlečky.

V roce 1927 byly zahájeny práce na projektové dokumentaci k realizaci stavby. Prvním úkolem bylo začlenění stavby do okolní zástavby. Navržené urbanistické řešení lokality s okolní drobnou vilovou zástavbou korespondovalo i se záměry stavebního úřadu a představ vedení města, a to včetně zahradních úprav a cvičiště u školy.

V roce 1931 vypracoval architektonický atelier Kyselka-Polášek model k zástavbě celé parcely uprázdněné po likvidaci Kulkových závodů. Jednalo se o zajímavou funkcionalistickou stavební a architektonickou konstrukci tří shodně vypadajících bloků budov s otevřenými dvory. Tento návrh shodně jako další z roku 1932 respektive 1933, nebyl přijat. A proto se projektanti vrátili k dispozičnímu návrhu umístění školy z roku 1927. V roce 1934 byly zahájeny práce na stavebním a prováděcím projektu, který byl takřka beze zbytku realizován v námi známé podobě budovy školy. Plány byly pro realizaci signovány dnem 21. prosince 1934.

Zemský úřad byl zprvu proti stavbě školy vzhledem k údajné „...nehospodárnost budovy...“ V roce 1932 proběhla mezi zpracovateli projektu a zadavateli další jednání. Místo tří budov byl schválen záměr stavby školy jedné, a to obecné školy. Dne 20. června 1933 byla zahájena stavba a do zimy toho roku byla nová budova zastřešena. Dne 2. září 1934 byla škola slavnostně otevřena. Jako host promluvil starosta města, odborný učitel R. Kleine, předseda místní školní rady E. Rejhol, školní inspektor dr. J. Rozhold a řídící učitel F. Talpa. Celkový náklad spojený s vybudováním a veškerým zařízením školy činil 2 290 000 korun.

Budova školy na ulici gen. Štefánika, byla tedy postavena v letech 1933-1934 (architekti Josef Polášek, Mojmír Kyselka). V letech 1934-1953 zde sídlila Národní škola dívčí Komenského v Přerově a Národní škola Komenského, Přerov (chlapecká). Každá ze zmíněných škol užívala jedno křídlo budovy.

„Přípisem ze dne 21. prosince 1934 Okresní úřad uvádí, že : „... stavba školy chlapecké a dívčí, číslo popisné 2200, postavená na pozemku pare. č. 4196 při Štefánkově ulici a náležející právem vlastnickým obci a městu Přerovu, bylo dne 20. července 1933 započato a že tato novostavba byla dne 31. srpna 1934 úplně dohotovena...“ Místopisný seznam s plány byl signován Ing. Zapletalem dne 28. 12. 1934.

Již přístavby školy v roce 1934 patřila k budově rovněž školní zahrada o rozloze 458 m čtverečních a hřiště, jedno travnaté o výměře 2094 m čtverečních a jedno písčité (486 m čtverečních). Žáci si ale nové školy příliš neužili. Nedlouho po jejím slavnostním otevření došlo k okupaci našeho státu a škola byla obsazena říšským vojskem. Žáci tak museli navštěvovat školu Boženy Němcové.

Po školské reformě v roce 1953 byla obě křídla vybouráním dělicí zdi na chodbě spojena v jednu budovu. Ve škole nebyla vybudována školní jídelna, a tak žáci docházeli do stravovny v Kratochvílově ulici, později se stravovali na pedagogické škole a od roku 1970/71 ve školní jídelně ZDŠ (ZŠ) Svisle. Na základě školského zákona ze dne 24. dubna 1953, č. 31/1953 Sb. vznikla (sloučením dosavadní Komenského národní školy a dívčí Havlíčkovy střední školy). 3 osmiletá střední škola v Přerově, se sídlem na ulici Štefánkově, později přejmenovanou na Dukelskou. Škola měla osm postupných ročníků a první jednoroční kurz, celkem 15 tříd. Na počátku školního roku 1953/4 navštěvovalo školu 629 žáků , z toho 197 hochů a 432 dívek. Na konci školního roku 1953/4 se počet žáků zvýšil na 649. Ředitelem školy byl jmenován Kamil Korvas, zástupkyní Alžběta Nerocková, dřívější ředitelka národní školy dívčí Komenského. Od vzniku školy zde fungovala pionýrská organizace, založená dne 24. března 1950 a Družina mládeže. Školní stravování žáků zajišťovala stravovna v Kratochvílově ulici.

Dne 1.1.1961, na základě zákona č. 186/1960 Sb. nesla škola název Základní devítiletá škola v Přerově, Dukelská 10. Ve školním roce 1960/1 měla škola celkem 20 tříd, jednu družinu mládeže, počet žáků byl 758. Ve školním roce 1965/66 byl na venkovním pozemku vybudován svépomocí skleník a pařeniště, skleník byl ale v roce 1977 zbourán, neboť byl nevyužívaný a zanedbaný. V roce 1988/89 měla zahrada rozlohu 11 arů a byla rozdělena na část zeleninovou a ovocný sad. Obě zahrady sloužily k výuce předmětu Práce na pozemku. Ve školním roce 1968/69 zde byla vybudována běžecká dráha se škvárovým povrchem kolem travnatého hřiště. V roce 1988 bylo nově vybudováno asfaltové hřiště o rozloze 54 arů.

V období prosinec 1969-duben 1970 proběhla v objektu generální oprava elektroinstalace. V roce 1972 byla provedena generální oprava střechy došlo k modernizaci a zlepšení vzhledu Školní družiny. Generální oprava budovy, zahrnující výměnu oken a pořízení nové omítky, započala v květnu 1983, dokončena byla v roce 1984. V roce 1994 byla provedena plynofikace kotelny. Povodeň v roce 1997 zasáhla také tento objekt. Voda zatopila suterén, kde byly poškozeny učebny i kabinety. V následujícím školním roce proběhla rekonstrukce tříd a zároveň byla položena nová podlaha. Budova školy č.p. 2 200 byla prohlášena kulturní památkou a je zapsána v Ústředním seznamu kulturních památek ČR.

Ve školním roce 1979/80 dostala škola název Základní škola v Přerově, Dukelská 10. V tomto roce docházelo do školy celkem 482 žáků v 17 třídách, z toho 8 tříd patřilo ke škole základní (1.-4. ročník, osmileté), dalších devět tříd náleželo škole devítileté (5.-9. ročník). Na základě zákona ze dne 21. června 1978 č. 63/1978 Sb. zanikla k 31. srpnu 1984 základní devítiletá škola, místo ní fungovala už jen základní škola osmiletá.

Ve školním roce 1990/91 měla škola celkem 439 žáků, z toho 167 na I. stupni a 272 na II. stupni. Dne 23. května 1991 došlo ke změně názvu školy na Základní škola v Přerově, ulice

gen. Stefánka 10. Další změnu v délce docházky do základní školy přinesl školský zákon č. 138/1995 ze dne 22. června 1995, v němž se uvádí, že základní škola má devět ročníků, první stupeň je tvořen 1.-. ročníkem, druhý stupeň 6.-9. ročníkem. Žáci, kteří ve školním roce 1995/6 ukončili 8. ročník základní školy, pokračovali v plnění školní docházky v povinném 9. ročníku základní školy. Rozhodnutím zastupitelstva města Přerova ze dne 26. března 1998 byla Základní škola Přerov, gen. Stefánka, zrušena. V posledním školním roce 1997/8 navštěvovalo školu již jen 253 žáků vil třídách a působilo zde 18 pedagogických pracovníků včetně dvou vychovatelek školní družiny. Od 1. 9. 1989 zde sídlí už jen Gymnázium Jana Blahoslava.

Gymnázium vánoční výzdoba 2009

archiv j Rosmus